

Raittiusliike murisi, Alko valvoi, kansa nautti

Matti Peltonen, Hanna Kuusi ja Kaarina Kilpiö (toim.): Alkoholin vuosisata. Suomalaisen alkoholiolojen käännetit 1900-luvulla. Historiallinen Arkisto 122, SKS 2006, 473 s.

■ Suomalaisen alkoholipolitiikan historia on paradokseja pullollaan. Oy Alkoholiliike Ab pyrki 1950- ja 1960-luvulla valistuksen ja ohjailun kautta hillitsemään tuotteidensa ostoa, samalla kun se pyrki kasvattamaan myyntiään. Raittiusliike puolestaan piti alkoholin täyskieltoa päämääränään aina 1950-luvulle saakka; tosin se oli myös vaatimassa 1940-luvun lopulla Alkon yliholhoavan ja ostajia arvottavan ostajatarkkailun purkua.

Suomalaisen alkoholipolitiikan historiallinen tarkastelu on ollut pitkään lähinnä organisaatiotason, Alkon, panimoteollisuuden ja raittiusliikkeen historiaa. Eräitä erikoiskysymyksiä on kylläkin tarkasteltu syvemmin: esimerkiksi kieltolaki 1919–32 on kirvoittanut Jorma Kallenautiona, Raimo Pullatia ja muutamia muita, mutta kattava kokonaiskuva tuostakin kiehtovasta ajanjaksoista on vielä rakentamatta.

Tärkeitä avauksia alkoholipolitiikan ruohonjuuritasolle ovat olleet Satu Apon kansanomaisia alkoholikäsitteitä peilaava tutkimus ja Matti Peltonen

sen tapakasvatusta ja alkoholiin liittyvää asenneilmastoa kartoittaneet tutkimukset.

Tätä linjaa jatkaa kiinnostavalla tavalla Matti Peltonen, Hanna Kuusen ja Kaarina Kilpiön artikkelikokoelma *Alkoholin vuosisata*. Kokoelman artikkeleissa tarkastelun painopiste on kiinnostavasti 1950-, 1960- ja 1970-luvussa, joskin edeltäviä aikojakin käsitellään. Useiden artikkeleiden näkökulma on ylhäältä alaspäin, so. Alkosta, raittiusliikkeestä ja valtiovallasta kansaan katsova, mutta näkökulmaa tasapainotetaan onnistuneesti näkökulmavalinnoilla ja alkoholinkäytöstä kertovalla muistitiedolla.

Artikkeleiden taustalta nousee esiin yksi mies ylitse muiden, sosiaalipoliitikko ja myöhempimpi Alkon jakelutoimen johtaja Pekka Kuusi. Raittiusliikkeen puolelta Alkoon tullut Kuusi rakensi tutkimustensa kautta vapaampaa alkoholipolitiikkaa, jonka seurauksena alkoholinkulutuksen painopiste siirtyi miedompiin juomiin, samalla kun kulutus lähti 1970-luvulla kasvuun. Vapaus on osittain johtanut vallattomuuteenkin: alkoholinkulutus on meillä kuudessakymmenessä vuodessa viisinkertaistunut.

Hannu Kahloksen artikkeli ”Ostajantarkkailun aika alkoholipolitiikassa” on kokoelman parasta antia. Kahlos osoittaa, miten luontevasti viinakortti-järjestelmä ja siihen kytketty asiakkaiden valvonta olivat sidoksissa aikakauden yhteiskunnalliseen asenneilmastoon ja sitä mukaileviin yhteiskuntatieteellisiin tutkimustuloksiin. Hän tuo myös taitavasti, ilman jälkiviisastelun makua esille tähän liittyvät paradoksit.

Naisten suhde alkoholin käyttöön on 1900-luvun suomalaisessa alkoholipolitiikassa eräs sen kiinnostavimpia kysymyksiä, sillä naisten alkoholin käyttö ”miehistyi” nopeasti hyvin lyhyellä aikavälillä. Naisten alkoholin käyttö kasvoi vuosien 1969–76 välillä puolella. Myös aikaisempien vuosikymmenten naisten suhdetta alkoholiin valotetaan uusista näkökulmista. Kysymystä ”miksi Jaana juo?” olisi voitu mielestäni valottaa jo tästä lähtökohdasta, mutta valitut näkökulmat tuovat nekin tähän kysymykseen oman vastauksensa.

Naisten rooli salakauppiaina on Kirsi Rasinahon kielto-lakirikollisuutta käsittelevän artikkelin kiinnostavin osuus. Aija Kaartisen artikkelista ”Kun naiset kieltolakia kumosivat” valottaa puolestaan mielenkiintoisella tavalla naisten roolia kieltolain kaatamiseksi käydyssä poliittisessa taistelussa. Kielto-lakia vastustaneiden naisten näkökulmasta kieltolakia vastaan käydyssä taistelussa oli ennen kaikkea kyse miesten alkoholin käytön järjestämisestä. Hallitun juomisen salliminen oli tästä näkökulmasta parempi vaihtoehto kuin kieltolain synnyttämä hallitsematon kulutus ja siihen kytkeytynyt yleisen moraalin rappio.

Valitettavasti samalta suunnalta – naisten suhdetta alkoholiin valottavista artikkeleista – löytyvät myös vähemmän toimivat tulokset. Esimerkiksi Mari Soikkelin artikkelissa ”Naisen paikka olutmainoksisissa” käytetty naistutkimuksen teoreettinen viitekehys reippaiden tulkintojen taustalla ei aivan vakuuta. Jää myös sellai-

nen maku, että 1960-lukua tulisi tuntea enemmän, jotta sitä pystyttäisiin uskottavasti käsittelemään naistutkimuksen välineillä.

Alkoholin vuosisata täydentää Peltosen omien tutkimusten (mm. *Remua ja ryhtiä*, Gaudeamus 2002) ohella suomalaisen valistavan ja ohjailevan alkoholipolitiikan historiaa. Teoksen kuvitus on tavanomainen ja osin yllätyksetön, mutta kannen perusidea on mainio.

Marko Tikka